

LOHUTUSEKS
HAIGESTUNUTELE

Autor:

Bediuzzaman SAID NURSI

Tõlgitud inglise keelest:

Hastalar Risalesi (Estonca)

Tõlkija:

Steven Vihalem

Keeletoimetaja:

Rita Kartau

Kujundaja:

Abdullah Branković

Web:

www.risaleshop.com

IMAK OFFSET

Yenibosna / Istanbul

Türkiye

00902126564997

Rejhan Publication

Copyright © by REJHAN 2013

All rights reserved

ISBN 978-83-63796-10-5

Esimene väljaanne

Autoriõigus 2013

See raamat on autoriõigusega kaitstud. Raamatu osi või tervet raamatut on lubatud kasutada hariduslikel eesmärkidel tingimusel, et kasutatud informatsiooni ei ole mingil viisil tsiteeritud väljaspool konteksti ega kasutatud kasu teenimise eesmärgil ning et teksti allikas on märgitud.

Bediuzzaman
Said Nursi

LOHUTUSEKS HAIGESTUNUTELE

Kahekümne viies sähvatus Risale-i Nuri
kogumikust ja mõned lisad

REJHAN
PUBLICATION

Tallin, 2013

*“... kes annab mulle toidust ja kustutab janu,
kes teeb mu terveks, kui olen haigeks jäänud.”*

Kahekümne viies sähvatus

LOHUTUSEKS HAIGESTUNUTELE

[Antud traktaat koosneb kahekümne viiest abinõust. See kirjutati kui salv, kui lohutus ja ettekirjutus haigestunutele, ning selleks, et neid külastada ja neile kiiret paranemist soovida.]

Hoiatus ja vabandus

Antud ainetu ettekirjutus sai kirjutatud kiiremini kui ükski teine minu kirjutistest¹ ning kuna ei leidunud aega, et seda parandada ega täiendada, sai see üleloetud vaid korra, ning sedagi samasuguse kiirusega nagu see kirjutatud. Seega on see jäänud mustandi ebakorrastatud olekusse. Ma ei pidanud vajalikuks käia üle asjadest, mis turgatasid mulle pähe loomulikul viisil, kuna nende seadmisel ning ülemäärase tähelepanu osutamisel oleksin võinud neid rikkuda. Lugejad ja eelkõige haigestunud ei tohiks tunda end häirituna ega lööduna ühestki väljendist või karmist sõnast ja fraasist, millega nad ei nõustu – parem oleks, kui nad palvetaksid minu eest.

¹ Antud traktaat kirjutati nelja ja poole tunni jooksul. Allakirjutanud: Rüstü, Re'fet, Hüsrev, Said.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا
 إِلَيْهِ رَاجِعُونَ * وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ
 وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ

"Armulise, helde Jumala nimel!"

"... kes hätta jäädes ütlevad: 'Tõesti, meie oleme Jumala omad, ja tõesti, tema juurde läheme me tagasi.'" (Koraan 2:156)*

"... kes annab mulle toidust ja kustutab janu, kes teeb mu terveks, kui olen haigeks jäänud," (Koraan 26:79-80)

Selles Sähvatuses kirjeldame me põgusalt kahtekümmend viit abinõud, mis võiksid pakkuda tõelist lohutust ning kasulikku ravi haigestunutele ning õnnetuse läbielanutele, neile, kes moodustavad kümnendiku inimkonnast.

* Kõik raamatus kasutatud Koraani eestikeelsed tsitaadid on võetud H. Udami eestikeelsest Koraani tõlgendusest, mis ilmus aastal 2007. *Tõlkija märkus.*

ESIMENE ABINÕU

Õnnetu haige inimene! Ära ole ärev, ole kannatlik! Sinu haigus ei ole sinu probleem; see on omamoodi ravi. Elu eemaldub nagu varandus; kui see ei kanna vilju, siis on see raisatud; ning kui see möödub kerguses ning hoolimatuses, siis möödub see kiiresti. Haigus muudab sinu varanduse viljakaks. Veelgi enam, see ei lase su elul mööduda kiiresti, haigus ohjeldab elu ning pikendab seda, et see lahkuks alles peale viljade kandmist. Viide sellele, et haigus pikendab sinu elu, on järgnev sageli korratud vanasõna: "Hädaaeg on pikk, õnneaeg aga lühike."

TEINE ABINÕU

Oh haige inimene, kel puudub kannatlikus! Ole kannatlik, tõesti, ole tänulik! Sinu haigus võib muuta iga minuti sinu elust tundidepikkuse Jumala-kummardamise vääriliseks. Jumala kummardamist on kahte sorti. Üks on positiivne, nagu näiteks palve või viis igapäevast palvust. Teine on negatiivne jumaldamine, nagu näiteks haigus ja õnnetus. Läbi nende mõistab kannatanu oma suutmatust ja nõrkust; ta anub oma Kõige

Armulisemat Loojat ning leiab pelgupaiga Temas; ta väljendab Jumala kummardamist, mis on siiras ning ilma silmakirjalikkuseta. Jah, on olemas usaldusväärne jutustus, mis räägib sellest, et usklikul võetakse haiguses mööda saadetud elu arvesse Jumala kummardamises veedetud eluna – juhul kui ta ei kurda Jumala üle. Usaldusväärsete traditsioonide ja loomise ehtsuse avalikustajate põhjal saab kindlalt öelda, et üks minut täielikult kannatlike ja tänuväärsete inimeste haigusest on võrdväärne tunniajase Jumala-kummardamisega ning üks minut mõningate täiustatud inimeste haigusest on väärliline ühe päeva pikkuse Jumala-kummardamisega. Seega ei tohiks sa kurta haiguse üle, mis muudab ühe minuti sinu elust tuhandeks minutiks ning seega võidab sulle pika elu – sa peaksid olema tänulik selle eest.

KOLMAS ABINÕU

Kannatamatu haige inimene! Fakt, et siia maailma tulnud pidevalt ka siit lahkuvad, et noored saavad vanaks, et inimest ümbritseb lakkamatult surm ja eraldumine, tõestab seda, et ta ei tulnud siia ilma selleks, et elu nautida.

Veelgi enam, kuigi inimene on kõige täiuslikum, ja kõrgendatud elavatest olenditest,

ning õnnistatud kõige enam ihuliikmete ja võimetega, peatub ta enim möödunud naudingutel ja tuleviku valudel ning seega elab ränka ja murelikku elu, mis on madalam kui loomal. See tähendab, et inimeneei tulnud siia maailma, et elada peenel moel ja saata oma elu möödamuretult ja naudingutes. Pigem omab inimene tohutut varandust ning ta tuli siia maailma tööd tegema ja seda elu igavese elu vastu vahetama. Inimese varandus on tema eluaeg. Kui ei oleks haigusi, oleksid hea tervis ja heaolu põhjustanud vaid hoolimatust, kuna nad näitavad maailma meeldivana ning panevad teispoolsust unustama. Need ei taha, et surma ja haua peale mõeldaks; need põhjustavad elu varanduse kulutamist tühiasjade peale. Samas haigus avab äkitselt silmad, see ütleb kehale: "Sa ei ole surematu. Sind ei ole jäetud sinu enda plaanide keskele. Sul on kohustus. Jäta maha oma uhkus, mõtle Tema peale, kes sind lõi. Tea, et sa sisened hauda, seega valmistu selleks!" Sellest vaatevinklist on haigus manitsev juht ning nõunik, kes ei peta kunagi. Seetõttu ei tohiks selle üle kurta, vaid tuleks hoopiski selle eest tänada. Ja kui ei ole tegemist liiga tõsise haigusega, tuleks paluda kannatlikust, et seda taluda.

NELJAS ABINÕU

Nukker haige inimene! Sul ei ole õigust kurta; sinu osaks on väljendada tänulikkust ning olla kannatlik. Sinu keha, selle liikmed ja võimed ei ole sinu omad. Sina ei loonud neid ega otnud neid töökodadest. Seega on need kellegi teise omand ning nende omanikul on õigus oma omandiga teha nii kuis Ta soovib.

“Kahekümne kuuendas sõnas” on kirjas, et äärmiselt jõukas ja oskuslik kunstkäsitöeline palkab vaese mehe modelliks, et näidata oma peent käsitööd ning rikkust. Vastutasuks riietab ta vaese mehe lühikeseks tunniks kalliskividega kaetud ja oskuslikult töödeldud rüüsse. Ta töötleb seda tema peal ning annab sellele erinevaid olekuid. Et näidata oma käsitöö erakordset mitmekesisust, lõigub ta seda, muudab seda, pikendab ning lühendab. Kas vaesel palgatöölisel on õigust öelda selle inimesele: “Sa põhjustad mulle muresid, sa põhjustad mulle ehamugavust vormiga, mille sa oled rüüle andnud, sellega, et lased mul kummar-dada ning püsti seista?” Kas tal on õigust talle öelda, et ta rikub tema väljanägemist rüü kohendamise ja lühendamisega? Kas ta võib talle öelda, et ta ei ole lahke ega aus? Oh

haige inimene! Täpselt nagu võrdluses paneb Kõige Hiilgavam Looja sind erinevatesse olekutesse ja muudab sind erinevates situatsioonides, selleks, et näidata sinu keha rüüd, millega Ta on sind rõivastanud, ehtinud sind säravate võimetega nagu nägemine, kuulmine, aru ja süda ning ilustanud sind oma kõige ilusamate nimedega. Täpselt nii nagu sa õpid näljas Tema nime Toitja, nii saad sa haiguses teadma Tema nime Ravija. Kuna kannatused ja õnnetused näitavad mõnede Tema nimede määra, leidub palju head nendes tarkuse sähvatustes ning armulikkuse kiirtes. Kui haiguse loor, mida sa kardad ja jälestad, oleks tõstetud, leiaksid sa selle tagant palju vastuvõetavaid ja ilusaid mõtteid.

VIIES ABINÕU

Oh sina, keda piinab haigus! Läbi kogemuse olen ma omandanud arvamuse, et osadele inimestele on haigus jumalik and, kingitus Kõige Armulisemalt. Kuigi ma ei ole seda väärt, on viimase kaheksa või üheksa aasta jooksul mitmed noored inimesed pöördunud minu poole oma haigusega ning palunud mul palvetada nende eest. Ma olen täheldanud, et nad kõik mõtlevad teispool-

suse peale rohkem kui teised noored inimesed. Neil puudub nooruse joovastus ning nad on loobunud loomalistest ihadest ning hoolimatusest. Ma arvestan nende palvetega, kuid samas meenutan neile, et nende haigused on talutavuse piirides jumalik and. Ma ütlen neile: "Vend! Ma ei ole sinu haiguse vastu. Ma ei tunne haiguse tõttu sulle kaasa ning ei taha selle pärast sinu eest palvetada. Püüa olla kannatlik, kuni haigus äratab sind täielikult, ning kui see on saavutanud oma eesmärgi, taastab Kaastundlik Looja sinu tervise, kui Jumal tahab."

Samuti ütlen ma neile: "Mõned sinu kaaslased muutuvad hooletuks tänu hea tervise needusele, nad loobuvad viiest igapäevasest palvest, ei mõtle teispooltsuse peale, unustavad Kõikvõimsa Jumala. Lühike tund selle maailma pealiskaudset naudingut põhjustab nende igavese elu kahjustamist, isegi selle hävitamist. Samas sina näed oma haiguse tõttu oma hauda, kuhu sa igal juhul lähed, ning teispooltsust selle taga, ning sa käitud sellele vastavalt. Seega on haigus sinu jaoks hea ning sinu kaaslastele on hea tervis haiguseks."

KUUES ABINÕU

Oh haige inimene, kes sa kurdad oma kannatuste üle! Ma ütlen sulle: mõtle oma möödunud elule ning meenuta nauditavaid, õnnelikke päevi ja kurbi, piinavaid aegu, ning kindlasti lausud sa kas "Oh!" või "Ah!". Tähendab, sinu süda ja keel ütlevad kas "Kõik kiitused ja tänud olgu Jumalale" või "Oh häda ja viletsus!" Pane tähele, et sinule osaks saanud valudele ja õnnetustele mõtlemine paneb sind ütlema "Kõik kiitused ja tänud olgu Jumalale"; need kutsuvad esile hea tunde, mis muudab sinu südame tänulikuks, sest valude möödumine on nauding. Hinge jääb nauditav mälestus peale valude ja õnnetuste möödumist, mis nende peale mõtlemisel muudab hinge tänulikuks.

Möödunud nauditavad ja õnnelikud ajad panevad sind ütlema "Oh häda ja viletsus", sest oma möödumisega jätavad need sinu hinge piinava mälestuse. Nende peale mõeldes stimuleerid sa jälle valu, kutsudes esile kahetsust ja kurbust.

Kuna päev keelatud lõbu põhjustab aastapikkust kannatust ja üks kiiresti mööduv päev täis valu põhjustab mitmeid päevi täis naudingut, lisaks kohesele

naudingule valu lõppemisel, mõtle sind mõjutava ajutise haiguse tagajärgedele ja selle sisemise palge omadustele. Ütle: "Kõik on Jumalast! Ka see möödub!" ning ole kaeblemise asemel tänulik.

KUUES ABINÕU²

Oh vend, kes sa mõtled selle maailma naudingute peale ning kannatad haiguse käes! Kui see maailm oleks igavene ja meie teel ei oleks surma, kui eraldumise ja haiguse tuuled ei puhuks ning rängas ja tormises tulevikus ei oleks hingetalvi, haletseksin ma sind koos sinuga. Kuna ühel päeval jätab see maailm meiega hüvasti ning suleb oma kõrvad meie kurtmistele, peame me tänu haiguse hoiatustele loovutama oma armastuse selle vastu nüüd, enne kui meid saadetakse siit välja. Me peame loovutama oma südames selle enne kui see meid maha jätab. Jah, haigus hoiatab meid järgnevalt: "Sinu keha ei ole tehtud kivist ja rauast, vaid erinevatest materjalidest, mis on määratud

² Antud sähvatus ilmnes mulle loomulikult viisil ning kuues abinõu koosneb kahest abinõust. Seega oleme jätnud selle samasse järjestusse, et mitte rikkuda loomulikkust; tõesti, me ei muutnud seda, sest mõtlesime, et selles võib leiduda mõni saladus.

kaduma. Jäta maha oma au, mõista oma võimetust, tunneta enda Omanikku, tea oma kohustusi, leia oma olemasolu põhjus!" Salaja lausub ta seda südame kõrva.

Veelgi enam, kuna selle maailma naudingud ja mõnud ei ole jätkuvad, ning kui need on keelatud naudingud, on need nii kaduvad, valurikkad kui ka patused, siis ära nuta neid taga, tuues haigust ettekäändeks. Vastupidi, mõtle haiguses leiduvale Jumala kummardamise osale ning tasule teispoolses, püüa saada naudingut nendest.

SEITSMES ABINÕU

Oh haige inimene, kes on kaotanud hea tervise mõnud! Sinu haigus ei riku jumaliku tasu naudinguid, vastupidi, see põhjustab nende kogemist ning suurendab neid. Kui miski on pidev, siis kaotab see oma mõju. Kaasaegsed inimesed ütlevad isegi: "Asju tuntakse läbi nende vastandite." Näiteks, valgust ei tuntaks ning see ei pakuks mingit naudingut, kui ei oleks pimedust. Kuumusest ei saadaks aru, kui ei oleks külma. Toit ei pakuks mingit naudingut, kui ei oleks nälga. Vee joomine ei pakuks mingit naudingut, kui ei tuntaks janu. Heast tervisest ei tuntaks mingit rõõmu, kui ei oleks haigusi.

Kõiktark Looja ilustas inimest mitmete ihuliikmete ja võimetega, kuni selle määrani, et ta on võimeline kogema ja äratundma universumi arvutuid heldeid ande. See näitab, et Ta tahab inimest teadlikuks teha oma andidest ning neid talle tutvustada ja teda pidevale tänulikkusele ajendada. Seetõttu annab Ta haigust, hädisust ning kannatusi samamoodi, nagu Ta annab head tervist ja heaolu. Ma küsin sinult: Kui sa ei oleks kannatanud peavalu või valu kätes või kõhus, kas sa oleksid saanud oma pea, käe või kõhu hea tervise rõõmustava ja nauditava jumaliku anni osaliseks ning olnud tänulik? Kindlasti ei oleks sa selle peale isegi tulnud, rääkimata tänu avaldamisest! Alateadlikult oleksid sa selle hea tervise ära kasutanud hoolimatusele ning võibolla isegi priiskamisele.

KAHEKSAS ABINÕU

Oh haige inimene, kes sa mõtled teispooltuse peale! Haigus peseb patud mine-
maning puhastab nagu seep. Usaldusväärses
hadiithis on kirjas, et haigused on pattude
lunastajad. Ja ühes teises hadiithis on kirjas:
“Nagu valmis viljad kukuvad puult selle

raputamisel, nii kukuvad patud usklikult, kui Tema raputab haigusega.”³

Patud on igavese elu kroonilised haigused ning maises elus on nad südame, südame-tunnistuse ja vaimu haigused. Kui sa oled kannatlik ning ei kurda, päästetakse sind läbi ajutise haiguse mitmetest jäädavatest haigustest. Kui sa ei mõtle oma pattude peale või ei tea teispoolisusest, või kui sa ei tunnista Jumalat, siis kannatad sa haiguse all, mis on miljon korda hullem kui sinu praegune vähetähtis haigus. Kisenda selle peale, sest kõik olendid selles maailmas on seotud sinu südame, vaimu ja hingega. Need seosed kannatavad pidevalt tänu surmale ja lahkumisele, mis tekitavad lugematuid haavu. Eriti kuna sa ei tunne teispoolisust ja kujutad surma ette kui igavest olematust, kuigi olles puruks rebitud ja muljutud, kannatab sinu olemus maailmavalude käes.

Seega on sinu esmaseks eesmärgiks leida ravi usule, see on kindlasti abinõuks lugematutele haigustele, mis mõjutavad sinu igavesti haavatud ning haiget, ääretut kehatut olemust; sa pead oma usku

³ *Bukhari*, Marda, 1, 2, 13, 16; *Muslim*, Birr, 45; *Darimi*, Riqaq, 57; *Musnad*, i, 371, 441; ii, 303, 335; iii, 4, 18, 38, 48, 61, 81.

parandama. Kõige lühem tee leidmaks sellist ravi on tunnistada Kõikvõimsaima Hiilguse võimu ja halastust läbi selle, et näed jõetuse ja hädisuse akent läbi sinu füüsilise haiguse poolt rebestatud hoolimatuse kardina. Tõesti, seda, kes ei tunnista Jumalat, vaevab kannatusi täis maailm. Samas, Jumalat tunnistava maailm on täis valgust ja vaimset õnne; ta tajub neid vastavalt oma usu tugevusele. Tähtsusetust füüsilisest haigusest tulenev kannatus hajub ainetus rõõmus, paranemises ning uskumisest kerkivas naudingus; kannatused sulavad ära.

ÜHEKSAS ABINÕU

Oh haige inimene, kes sa tunnistad oma Loojat! Haigusest kasvab valu, hirm ja ärevus, sest vahel viib see surmani. Kuna pealiskaudsel vaatamisel ja hoolimatutele inimestele on surm kohutav, põhjustab selleni viia võiv haigus hirmu ja kartust. Seega tea eelkõige ning usu kindlalt, et määratud tund on otsustatud ja ei muutu. Raskesti haigete kõrval nutjad ja ideaalses tervises olijad on surnud, ning samas rängalt haiged on terveks saanud ja elanud.

Teiseks: Surm ei ole nii hirmus, kui see tundub pealiskaudsel vaatlemisel. Tänu

Kõikteadja Koraani valgusele oleme mitmes *Risale-i Nuriosas* täiesti kindlal ja kaheldamatul moel tõestanud, et usklikele on surm siinse elu koormavatest kohustustest vabastamine. Neile on see puhkus Jumala kummardamisest, mis moodustab juhendi ja väljaõppe selle maailma katsumuse võitlusväljal. Selle varal saavad nad ka taasühineda sõpradega ja suhteid taasluua üheksakümne üheksaga sajast, kes on juba lahkunud teise maailma. Tänu sellele saavad nad siseneda oma päris kodumaale ja õnne igavikulisse elukohta. Samuti on see kutse paradiisiaeda selle maailma vangikongist. Ja see on aeg, mil nad saavad tasu heldekäeliselt Kõikarmuliselt Loojalt oma teenistuse eest Temale. Kuna surma tegelikkus on selline, ei tohiks seda pidada hirmutavaks, vaid hoopiski halastuse ja õnne tutvustuseks.

Veelgi enam, paljud Jumala rahvad on kartnud surma, mitte hirmust, vaid seetõttu, et nad lootsid elu kohustuste jätkamisel korda saata enam häid tegusid ning omandada lisavooruseid.

Tõesti, usklikele on surm üks jumalikku halastusse, samas kui eksiteel olijatele on see põrguhaud igavese pimedusega.

KÜMNES ABINÕU

Oh haige inimene, kes sa muretsed asjatult! Sa muretsed oma haiguse tõsiduse üle ja see mure halvendab seda. Kui sa tahad, et sinu haigus oleks vähem tõsisem, püüa mitte selle üle muretseda. See tähendab, et mõtle oma haiguse kasulikkuse peale, selle eest saadava hüvituse peale ja selle peale, et see möödub kiiresti; see eemaldab mure ja murrab haiguse juure tasandilt. Õieti kahekordistab mure haigust, kuna see põhjustab füüsilise haiguse all kannatava südame ainetu haiguse; füüsiline haigus elatub sellest ning püsib. Kui mure lakkab tänu allumisele, rahuolule ja haiguse põhjustest arusaamisele, on suur osa haigusest eemaldatud; see muutub vähem tõsisemaks ning osalt kaob. Mõnikord kasvab väike füüsiline haigus kümnekordselt just tänu ärevusele. Kui ärevus lakkab, kaob üheksa kümnendikku haigusest. Mure suurendab haigust. See on ka süüdistus jumaliku tarkuse vastu ja jumaliku armu kriitika ning kaebus Kaastundliku Looja vastu. Seetõttu saab murelik inimene vastulöögi osaliseks, ning see suurendab tema haigust, vastupidiselt tema eesmärgile. Tõesti, täpselt nagu tänulikkus suurendab

saaki, nii suurendab kurtmine haigust ja kannatusi.

Veelgi enam, mure on iseenest haigus. Selle raviks on haiguse tarkuse ja otstarbe äratundmine. Kuna sa oled praeguseks selle ära õppinud, siis kasuta salvi oma murele ning leia kergendust! Ütle "Oeh" asemel "Ahaa", ning ohkamise ja hädaldamise asemel "Kogu kiitus olgu Jumalale iga olukorra eest".

ÜHETEISTKÜMNES ABINÕU

Oh mu kannatamatu haige vend! Kuigi haigus põhjustab sulle kohest kannatamist, tekitabsee ka minevikust kuni tänase päevani vaimset naudingut ja õnne, sest sellele vastu pidamise eest oled sa tasu vääriline. Tänaest päevast alates, isegi sellest tunnist alates, ei eksisteeri enam haigust, ja olematusest ei saa kindlasti valu käes kannatada. Ja kui ei ole valu, siis ei saa olla ka ängi. Sa muutud kannatamatuks, sest sa kujutad asju valesti ette. Kuna tänaseni eelnenud füüsiline haigus ja selle valu on kadunud, jääb järgi vaid tasu ja nauding selle möödumisest. See peaks pakkuma sulle kasu ja õnne, seega möödunud aegadele mõtlemine ning nukruse ja kannatamatuse tundmine on hullus.

Tulevased päevad ei ole veel saabunud. Praegu nendes viibimine, veel olematu päeva ettekujutamine ning seetõttu ärrituse ja kannatamatuse tundmine, olematu haiguse ja ängi peale mõtlemine, on olematuse edasikandmine kolmel astmel olemisse – kui see ei ole hullus, siis mis on?

Kui eelnev tund kuulus haigusele, siis tekitab see rõõmu; ja kuna praegusele tunnil järgnev tund ei eksisteeri veel ning nii haigus kui ka äng ei eksisteeri veel, siis ära jaga Kõikvõimsa Jumala poolt antud kannatlikuse jõudu vasakule ja paremale, pigem kogu seda praeguse hetke valu palges ja ütle: “Oh Kõige Kannatlikum”, ja pea sellele vastu.

KAHETEISTKÜMNES ABINÕU

Oh haige inimene, kes haiguse tõttu ei saa sooritada Jumala kummardamist ja anumist ning tunned kaotuses ängi! Tea, et hadiithis on kirjas “Vaga usklik, kes tänu haigusele ei saa sooritada oma tavapäraseid palveid, on samaväärse tasu osaline.”⁴ Kui haige inimene sooritab kannatlikult ja Jumalale toetudes oma kohustuslikku palvust nii hästi kui tal on

⁴ Bukhari, Jihad, 134; Musnad, iv, 410, 418

seda võimalik teha, siis võtab haigus Sunna palvuse koha ränga haigushoo ajal.

Veelgi enam, haigus võimaldab inimesel aru saada oma hädisusest ja nõrkusest; see paneb inimest härdalt paluma nii verbaalselt kui ka läbi oma hädisuse ja nõrkuse. Kõikvõimas Jumal on inimesele andnud piiritu hädisuse ja lõpmatu nõrkuse selleks, et ta otsiks päästet jumalikus õukonnas ning anuks ja paluks härdalt. Värss

قُلْ مَا يَعْبُؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ

“Ütle: 'Minu Isand ei hooliks teist, kui te teda appi ei kutsuks, sest te olete varem teda hüülnud. ...'”

(Koraan 25:77) tähendab “millist tähtsust sa omaksid, kui sa ei palvetaks ja ei paluks härdalt?” Selle järgi on inimese loomise põhjuseks ja tema väärtuseks siiras palvetamine ja härdalt palumine. Kuna haigus on üheks selle põhjuseks, siis sellest vaatevinklist ei tohiks haiguse üle kurta, vaid hoopiski tänada Jumalat, ning tervise taastudes ei tohiks haiguse poolt avatud anumise kraani kinni keerata.

KOLMETEISTKÜMNES ABINÕU

Oh õnnetu inimene, kes sa kurdad haiguse üle! Osadele inimestele on haigus rikkalik aare, väärtuslik jumalik kingitus. Iga haige inimene võib sel viisil oma haiguse peale mõelda. Määratud tund ei ole teada; selleks, et tuua inimest välja täielikust meeleheitest ja hoolimatusest, hoida teda lootuse ja hirmu vahel ning sellega säilitada seda maailma ja teispoolust, on Kõikvõimas Jumal oma tarkuses varjanud määratud tunni; see võib saabuda iga hetk. Kui see leiab inimese eest hoolimatuses, võib see põhjustada ääretut kahju tema igavesele elule.

Haigus seevastu hajutab hoolimatust; see paneb inimese mõtlema teispooluse peale; see meenutab inimesele surma, et ta saaks selleks valmistuda. Mõned haigused on nii tulutoovad, et inimene saab kahekümne päeva eest sellise järgu, mida ta ei oleks saavutanud teistmoodi ka kahekümne aastaga.

Näiteks olid minu sõprade hulgas kaks noorukit, olgu Jumal neile armuline. Üks oli Sabri Ilemaküläst ja teine Vezirzâde Mustafa Islâmköy'st. Hämmastusega märkasin ma, et kuigi nad ei osanud kirjutada, olid nad oma

usu siiruses ja usuteenistuses esimeste seas. Ma ei teadnud selle põhjust. Peale nende surma sain ma teada, et nad mõlemad kannatasid ränga haiguse käes. Tänu oma haiguse juhendamisele kartsid nad märksa enam Jumalat, sooritasid väärtuslikku palvust ja saavutasid teispoolsusele kasutoova seisundi, vastupidiselt oma eakaaslastele, kes hoolimatult loobusid kohustuslikust palvest. Jumala tahtel said nad kaheaastase ängi eest miljoniaastase rõõmu osaliseks igaveses elu. Ma mõistan nüüd, et palved, mida ma nende tervise eest palusin, olid selle maailma needused. Jumala tahtel võeti neid vastu nende heaolu nimel teispoolsuses.

Seega said nad mõlemad minu arvates kasu osaliseks, mida oleks võinud saavutada kümneaastase Jumala-kartlikkusega. Kui nad oleks nagu ülejäänud noorukid lootnud oma nooruse ja hea tervise peale, visanud end hoolimatusesse ja kõlvatusse ning järgnenud neile, oleks surm haaranud neid keset nende pattude roppust, nad oleksid teinud endale haua skorpionite ja madude pessa valguse varakambri asemel.

Kuna haigus sisaldab selliseid kasusid, ei tuleks selle üle kurta, vaid kannatada haigust

kannatlikult, Jumalale toetudes, tõesti, Jumalat tänades ning Tema armu usaldades.

NELJATEISTKÜMNES ABINÕU

Oh haige inimene, kelle silmadele on tekkinud kae! Kui sa teaksid, milline valgustus ja vaimne vaade leidub uskliku kaega silmade all, siis sa hüüataksid: "Tuhat tänu minu Kaastundlikule Ülalpidajale!" Selleks, et seda ravimit seletada, kordan ma ühte juhtumit. See on järgnev:

Barlast pärit Süleymani - kes teenis mind täieliku lojaalsuse ja tahtega - tädi jäi pimedaks. Tädi oli väga heal arvamusel minust, sada korda paremal kui ma oleksin seda väärinud, ning ükskord pidas see õiglane naisterahvas mind mošee ukstel kinni ja palus mul tema nägemise taastumise eest palvetada. Seega tegin ma endast eestkostja õnnistatud naise õiglusele ja, paludes Kõikvõimsat Jumalat, ma palusin: "Oh Issand! Taasta tema nägemine austusest tema õigluse vastu." Kaks päeva hiljem tuli silmaarst Burdurist ja eemaldas tema kae. Nelikümmend päeva hiljem kaotas ta jälle nägemise. Ma olin väga häiritud ja palvetasin innukalt tema eest. Jumala tahtel võeti minu palve vastu tema teispoolse elu jaoks, vastasel

juhul oleks see talle eksikorras needuseks olnud. Sest nelikümmend päeva oli jäänud tema surmani; nelikümmend päeva hiljem ta suri – olgu Jumal talle armuline.

Seega, selle asemel, et nukralt vananenud silmadega uudistada Barla aedasid, leidis ta kasu hauas läbi selle, et sai nelikümmend tuhat päeva uudistada paradiisiaedasid. Sest tema usk oli tugev ja ta oli täielikult õiglane. Jah, kui usklik kaotab oma nägemise ja siseneb hauda pimedana, siis saab ta vastavalt oma astmele uudistada valguse maailma palju enam kui teised surnud haudades. Täpselt samamoodi nagu meie näeme paljusid asju siin maailmas, mida pimedad ei näe, näevad usuga lahkunud pimedad hauas palju enam kui teised surnud. Vastavalt oma astmele silmavad nad paradiisiaedu ning vaatavad neid nagu kino läbi kõige võimsamate teleskoopide. Seega, läbi tänulikkuse ja kannatlikkuse võid sa oma looritatud silma alt leida valgustatud silma, millega näed ja vaatled maa alt taevaste kohal olevat paradiisi. See, mis viib sinu silmalt loori, silmaarst, kes lubab sul selle silmaga vaadata, on Kõiktark Koraan.

VIIETEISTKÜMNES ABINÕU

Oh haige inimene, kes sa ohkad ja halad! Ära vaata haiguse välisele küljele ega ohka, mõtle selle tähenduse peale ja ole rahul. Kui haigus ei oleks oma tähenduses hea, ei oleks Kõige Armulisem Looja seda andnud oma teenritele, keda Ta armastab kõige enam. On olemas järgnev hadiith: "Kõige rängemate proovilepanekute all vaevlevad prohvetid, seejärel pühakud ja nende sarnased."⁵ See tähendab "Kõige enam vaevlevad proovilepanekute ja raskustega kõige paremad inimeste seast, kõige täiuslikumad." Eelkõige prohvet Hiib (rahu olgu temaga) ja teised prohvetid ning seejärel pühakud ja õiglased on pidanud haigust, mille all nad kannatavad, siiraks jumaldamiseks, kingituseks Kõige Armulisemalt; nad on olnud tänulikud kannatlikkuses. Nad on näinud seda kui Kõige Kaastundlikuma Looja armulisuse poolt tehtavat kirurgilist operatsiooni.

Oh sina, kes sa nutad ja halad! Kui sa tahad ühineda hiilgava karavaniga, ole tänulik kannatlikkuses. Nad ei võta sind vastu, kui sa

⁵Al-Munawi, *Fayd al-Qadir*, i, 519, no: 1056; al-Hakim, *al-Mustadrak*, iii, 343; Bukhari, Marda, 3; Tirmidhi, Zuhd, 57; Ibn Maja, Fitan, 23; Darimi, Riqaq, 67; Musnad, i, 172, 174, 180, 185; vi, 369.

kurdad. Sa kukud eksiteel olijate auku ning reisid tumedal teel.

Jah, on olemas selliseid haigusi, millesse sures sured sa märtrisurma; nende tulemus on samaväärne pühakuauga. Näiteks saavad märtriteks sünnitamisega kaasnevatesse haigustesse⁶ surijad ja alakõhu valudesse surijad, uppujad, põlenud ja katku surijad. On mitmeid õnnistatud haigusi, millesse surijad saavad pühakuau vääriliseks. Veelgi enam, kuna haigus vähendab armastust selle maailma vastu ja kiindumust sellesse, kergendab see sellest maailmast lahkumist läbi surma, mis maistele on äärmiselt ränk ja valus, ning vahel muudab selle isegi ihaldatavaks.

KUUETEISTKÜMNES ABINÕU

Oh haige inimene, kes sa kurdad oma häda üle! Haigus toob esile austust ja kaastunnet, mis on kõige tähtsamad ja paremad inimese sotsiaalses elus. See päästab inimese sõltumatuses, mis muudab teda seltsimatuks ja ebasõbralikuks. Järgneva värsi tähenduse järgi

⁶ Periood, mille jooksul selline märterlikkus on võimalik saavutada tänu haigusele, on umbes nelikümmend päeva "lapsevoodis olemist".

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ

"Aga ei, inimene on kuri, Kui tunneb endal olevat kõike küllalt." (Koraan 96:6-7) ei tunne kurjust kamandav hing, mis peab ennast sõltumatuks tänu heale tervisele ja heaolule, austust oma vajaduses viibivate vendade vastu. Ta ei tunne ka kaasa haigetele ja õnnetusest rabatutele, kuigi need väärivad lahkust ja haletsust. Mil iganes on ta haige, mõistab ta oma võimetust ja vajadust, ning ta austab oma väärilisi vendasid. Ta tunneb austust oma usklike vendade vastu, kes teda külastavad või abistavad. Ta tunnetab inimlikku lahkust, mis kerkib kaasaelamisest, ning kaastunnet õnnetusest löödutele – kõige tähtsamaid islami tunnusjooni. Ja võrreldes teisi iseendaga, haletseb ta neid selle sõna kõige õigemal tähenduses ning tunneb neile kaasa. Ta teeb mis võimalik, et neid aidata, ning vähemalt palvetab nende eest ja külastab neid, et uurida nende käekäigu järele – see on sunna šaria järgi ning seega tasu toov.

SEITSMETEISTKÜMNES ABINÕU

Oh haige inimene, kes sa kurdad, et ei saa haiguse tõttu enam korralikult tööd teha! Haigus avab ukSED kõige siiramalt headesse töödesse. Lisaks pidevale tasule haigele ja tema eest Jumala nimel hoolitsejatele, on haigus kõige tähtsam viis palve vastuvõtmiseks.

Tõesti, haige eest hoolitsevatele usklikele on tähendusrikas tasu. Nende tervise üle pärimine ja haigete külastamine – juhul kui seemaksusta neid – on sunna⁷ ja ka pattude lunastus. On olemas hadiith, mis ütleb: “Võta vastu haigete palved, sest need on vastuvõetavad Jumala poolt.”⁸

Haigete eest hoolitsemine, eriti kui nad on sugulased või veel täpsemalt vanemad, on tähtis Jumala kummardamis viis, millel on eriline tasu. Haige inimese südamele head meelt teha ja teda lohutada on tähtis almuse andmine. Õnnelik on inimene, kes toob headmeelt isa ja ema kergesti puudutatavatele südamele nende haiguse ajal ning saab vastu nende palved. Isegi inglid aplodeerivad, hüüdes: “Ma'shallah!

⁷Al-Munawi, *Fayd al-Qadir*, ii, 45, No: 1285.

⁸*Ibn Maja*, *Jana'iz*, 1; Daylami, *Musnad al-Firdaws*, i, 280

Barekallah!"*, nähes sellist vaatepilti, kus hea järglane reageerib ideaalse austuse ja pojaliku lahkusega vanemate haigusele ning näitab sellega inimkonna ülimuslikkust – nemad väärivad ühiskonnas kõige enam austust.

Jah, haiguse ajal kogetakse naudingut, mis tuleneb lähedaste lahkusest, haletsusest ja kaastundest, need on kõige meeldivamad ja vastuvõetavamad ning vähendavad haiguse valud tühiseks. Haigete palvete vastuvõtmine on tähtis teema. Viimased kolmkümmend või nelikümmend aastat olen ma palvetanud, et mind ravitaks terveks lumbaagost. Siiski mõistan ma, et haigus on antud palveks. Kuna palvet ei saa eemaldada palvega, see tähendab, palve ei saa iseennast eemaldada, mõistan ma, et palve tulemused kuuluvad teispoolsuse juurde⁹ ning see on üheks Jumala kummardamise viisiks, sest läbi haiguse mõistame oma hädisust ning otsime pääseteed jumalikus kohtus. Seega, kuigi ma olen nelikümmend aastat palvetanud, et

* Araabia keeles: "Nii nagu Jumal soovib! Jumal õnnistagu!" (tõlkija märkus)

⁹ Jah, kui mõned haigused on palve eksisteerimise põhjuseks ning palve on haiguse mitte-eksisteerimise põhjuseks, oleks palve eksisteerimine oma enda mitte-eksisteerimise põhjuseks ning antud juhul ei saa see nii olla.

mind tervendataks, ja ilmselt ei ole minu palvet vastu võetud, ei ole mulle kunagi tulnud mõttesse alla anda. Haigus on palve aeg. Terveks saamine ei ole palve tulemus. Kui Kõige Targem ja Kaastundlikum kingib tervenemise, siis kingib Ta selle oma rikkalikust hiilgusest.

Lisaks, kui palvetele ei tulda vastu nii nagu me oleksime lootnud, siis ei tähenda see, et neid ei ole vastu võetud. Kõige Targem Looja teab paremini kui meie; Ta annab kõike, mis on meie huvides. Vahel suunab ta selle maailma palved teispoolsusesse ning võtab nad sel kujul vastu. Igal juhul on palve, mis eeldab siirust tänu haigusele ning tekib tänu nõrkusele, hädisusele, alandlikkusele ja vajadusele, väga lähedal vastuvõtmisele. Haigus muudab palve siiraks. Nii haiged, kes on usklikud, kui ka nende eest hoolitsevad usklikud peaksid ära kasutama seda palvet.

KAHEKSATEISTKÜMNES ABINÕU

Oh haige, kes sa loobud tänulikkusest ja asud kurtma! Kurtmine tuleneb õigusest ning ühtegi sinu õigust ei ole ära võetud, et sa saaksid asuda kurtma. Tõesti, sinu kohuseks on mitmed tänud, õiguseks sulle, ning sa ei ole neid täitnud. Ilma, et Kõikvõimas Jumal

oleks andnud sulle õigust, kurdad sa, nõudes õigusi viisil, mis ei ole õiguspärane. Sa ei saa vaadata endast tervemaid ning kurta. Sa peaksid pigem vaatama endast haigemaid ning olema tänulik. Kui sinu käsi on murtud, siis vaata nende oma, kel on see amputeeritud. Kui sul on ainult üks silm, siis vaata pimedaid, kel puuduvad mõlemad, ning ole Jumalale tänulik!

Kindlasti, kellelgi ei ole õigust vaadata varanduselt endast paremaid ning kurta. Rääkides katsumustest, on igaühel õigus vaadata endast kõrgemal seisjaid viisil, et nad oleksid tänulikud. See müsteerium on ära seletatud võrdlusega mitmes kohas *Risale-i Nuris*; selle kokkuvõte on järgnev:

Üks isik viib armetu mehe minareti tippu. Igal astmel annab ta talle erineva kingituse, erineva vaevatasu. Kõige tipus annab ta talle kõige suurema kingituse. Kuigi ta tahaks vastutasuks kõigi nende kingituste eest tänusõnasid ja tänulikkust, unustab pirtsakas mees kõik astmetel saadud kingitused või peab neid vähetähtsaks, ning tänu avaldamata vaatab üle tema ja asub kurtma: "Kui ainult minarett oleks kõrgem olnud, ma oleksin võinud edasi ronida. Miks ei ole see nii kõrge kui see mägi seal või see

teine minarett?" Milline tänamatus see oleks, kui ta asuks niiviisi kurtma, kui väär see oleks! Just samuti hakkab inimene eksisteerima eimillestki, mitte kui kivi või puu või loom, vaid kui inimene ja moslem, ning enamuse ajast on tal hea tervis ja ta omandab suurel määral vaevatasusid. Sellegipoolest, kurta ja näidata väljakannatamatust seetõttu, et ta ei ole osade vaevatasude vääriline, seetõttu, et ta on need kaotanud tänu valedete otsustele või kuritarvitamisele, või ta ei saanud neid ning seetõttu kritiseerida jumalikku issandalikust ja öelda: "Mida ma olen teinud, et see minuga juhtus?", on meeoleolu ja vaimne haigus, mis on hukatuslikum kui füüsiline haigus. Sarnaselt murtud käega võitlemisele, teeb kurtmine haiguse hullemaks. Mõistlik on inimene, kes vastavalt järgneva värsi tähendusele

لِكُلِّ مُصِيبَةٍ إِنَّا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

"... kes hätta jäädes ütlevad: 'Tõesti, meie oleme Jumala omad, ja tõesti, tema juurde läheme me tagasi.'" (Koraan 2:156) annab järele ja on kannatlik, et haigus saaks täita oma kohuse ning lahkuda.

ÜHEKSATEISTKÜMNES ABINÕU

Igavesti Palutu omadused, “kõige ilusamad nimed” viitavad sellele, et Kõige Ilusama Hiilguse kõik nimed on ilusad. Olendite hulgas on elu kõige õrnem, kõige ilusam ja kõige ulatuslikum peegel Igavesest Palutust. Peegel ilusale muutub ilusaks. Peegel, mis näitab ilu voorusi, muutub ilusaks. Täpselt nagu ükskõik mis, mida on tehtud peeglile sellise ilu poolt, on hea ja ilus, nii on ka elule osaks saanu tegelikkuse suhtes hea. Seda seetõttu, et see esitab kõige ilusamate nimede ilusaid väljendusi, mis on hea ja ilus.

Elu muutub puudulikuks peegliks, juhul kui see möödub üksluiselt, püsiva tervise ja heaoluga. Osalt sisendab see mitte-eksisteerimist, olematust ja tühjust, ning põhjustab roidumust. See vähendab elu väärtust ning muundab elu naudingu ahastuseks. Mõeldes, et ta viidab oma aega kiiresti, hakkab inimene igavusest tegelema kõlvatuste või lõbustustega. Ta muutub vaenulikuks oma väärtusliku elu vastu, ta tahab seda kustutada ning mööda saata kiiresti, nagu oleks tegemist vanglakaristusega. Aga kui see pöörleb muutustes, tegevuses ja erinevates olekutes, paneb elu

tundma oma väärtust, oma tähtsust ja mõnu. Selline inimene ei taha, et see mööduks kiiresti, isegi kui see möödub raskustes ja katsumustes. Ta ei kurda roidunult "Oh häda! Päike ei ole veel loojunud," või "on veel öö."

Jah, küsige peenelt härralt, kes on rikas ja laisk ning elab luksuses, "Kuidas sul läheb?" Paratamatult kuuled sa mannetut vastust nagu: "Aeg venib. Mängime ühe mängu triktrakki. Või leiame mõne lõbustuse, millega aega viita." Või kuuled kurtmist maiste ambitsioonide üle: "Mul ei ole seda; kui ma vaid oleksin teinud seda-ja-toda."

Siis küsi õnnetuses olnult, tööliselt või vaesuses elavalt kehvikult: "Kuidas sul läheb?" Kui ta on mõistlik, siis ta vastab: "Jumalale tänatud, ma teen tööd. Kui ainult õhtu ei saabuks nii kiiresti, jõuaksin ma oma töö lõpetada! Aeg möödub nii kiiresti, ja sama teeb ka elu; nad mööduvad silmapilkselt. Muidugi on praegu raske, aga ka see möödub. Kõik möödub kiiresti." Ta möönab tegelikult seda, kui väärtuslik elu on, ja palju ta kahetseb selle möödumist. See tähendab, et ta tajub elunaudingut ja väärtust läbi raskuste ja töö. Seevastu kergus ja tervis muudavad

elu mõruks ning panevad lootma selle kiirele möödumisele.

Mu vend, kes sa oled haige! Tea, et mitte-eksisteerimine on hädade ja kurjuse, isegi pattude, lähtealuseks ja hapendajaks, seda on määravalt ja detailselt tõestatud juba teistes *Risale-i Nuri* osades. Mitte-eksisteerimine on kurjus. Üksluised olekud nagu kergus, vaikus, rahulikkus ja peatumine on lähedal mitte-eksisteerimisele ning põhjustavad ängi. Seevastu tegevus ja muutumine on eksisteerivad ning panevad eksisteerimist tundma. Ja eksisteerimine on puhas headus; see on valgus.

Kuna reaalsus on selline, on sinu haigus sinu olemusele saadetud kui külaline, kes teostab mitmeid tegevusi, nagu näiteks sinu väärtusliku elu puhastamine, selle tugevdamine ja edendamine, sinu olemuse teiste võimete veenmine sinu haigeid liikmeid aitama, ning Kõige Targema Looja erinevate nimede kuvamine. Jumala tahtel teeb see oma tööd kiiresti ning lahkub, ja ütleb heale tervisele: "Tule ja peatu jäädavalt minu kohas, ning täida oma kohust. See maja on sinu. Jää siia heas tervises."

KAHEKÜMNES ABINÕU

Oh haige inimene, kes otsib ravi oma haigusele! Haigust on kahte sorti. Üks on päris ning teine on kujuteldav. Päris haiguse jaoks on Kõige Targemal ja Hiilgavamal Ravitsejal varutud oma maises apteegis ravim kõikidele haigustele. Ravimite soetamine ning nende kasutamine raviks on lubatud, aga peab teadma, et nende toime ja ravi on Kõikvõimsast Jumalast. Ta annab nii haiguse kui ka ravi sellele.

Oskuslike ja jumalakartlike arstide soovitude järgimine on tõhus ravim. Enamus haigusi tekib kuritarvitamisest, karskuse puudulikkusest, raiskamisest, vigadest, pillamisest ja hoolimatusest. Usklik arst annab kindlasti nõu ja juhendeid seaduslikkuse piires. Ta keelab ära kuritarvitamised ja liialdused ning pakub lohutust. Haige inimene tunneb kindlust tema soovitudes ja lohutusest ning tema haigus leeveneb; ängistuses toob see talle kergust. Aga kui tegemist on kujuteldava haigusega, siis on kõige tõhusam ravi sellele mitte mingisuguse tähtsuse omistamine. Mida rohkem sellele tähelepanu pööratakse, seda enam see kasvab ja paisub. Kui see

heidetakse kõrvale, siis see väheneb ja haihtub. Mida enam mesilasi ärritada, seda enam nad ümber pea kogunevad, neile tähelepanu mitte pööramisel aga lendavad nad minema. Sarnaselt, mida enam tähelepanu pöörata pimeduses silme ees olevale nöörijupele ja kartusele, mida see põhjustab, seda enam see kasvab ning paneb mõnda hullunult põgenema. Samas, kui sellele tähtsust mitte omistada, siis on nähtav, et see on tavaline nöörijupe, mitte madu, ning kartus ja ärevus muutuvad naeruväärseks. Kui hüpohondria on krooniline, siis võib see ülekanduda reaalsusse. See on tõsine haigus, mis vaevab närvilisi ja kujutelmadega inimesi; sellised inimesed teevad sääsest elevandi ning nende moraal on põrmustatud. Kui nad kohtavad kalke "pool"-arste või ülekohtuseid arste, siis see provotseerib veelgi enam nende hüpohondriat. Kui nad on rikkad, siis kaotavad nad oma varanduse, või kaotavad oma mõistuse, või oma tervise.

KAHEKÜMNE ESIMENE ABINÕU

Mu haige vend! Sinu haigust saadab füüsiline valu. See-eest ümbritseb sind märkimisväärne vaimne nauding, mis eemaldab selle toime. Sest kui sinuga on sinu isa, ema ja sugulased, siis lapsepõlvest

unustatud kõige meeldivam kaastunne taasäratatakse ning sa näed taas lahkeid pilke, mida sa kogesid lapsepõlves. Lisaks sellele ümbritsevad sind saladuseks ja varjatuks jäänud sõprussidemed; ka nemad vaatavad sinu poole armastusega läbi haiguse kütkestavuse. Nende näol väheneb sinu füüsiline valu ebatähtsaks. Samuti saad isandate isandaks, sest need, keda sa uhkusega teenisid, hakkavad nüüd haiguse tõttu sind lahkelt teenima. Veelgi enam, sa oled enda peale meelitanud inimeste ühtekuuluvustunde ja inimliku lahkuse, ning oled leidnud mitmeid abivalmis sõpru ja lahkeid kaaslasi. Ja jälle, sa oled saanud oma haiguselt käsu puhata mitmetest rasketest kohustustest, ja puhkad. Kohe kindlasti peaks sinu väheldane valu nende ebaoluliste naudingute näol panema sind kurtmise asemel tänama.

KAHEKÜMNE TEINE ABINÕU

Mu vend, kes sa kannatad tõsise haiguse, insuldi, käes! Esiteks toon ma sulle häid uudiseid, sest usklikule on insult õnnistus. Kaua aega tagasi kuulsin ma seda ühe targa mehe käestning ma ei teadnud põhjust. Nüüd ilmneb mulle üks põhjus:

Selleks, et saavutada ühendust Kõikvõimsa Jumalaga, saada päästetuks selle maailma vaimsetest ohtudest ning võita igavene õnn, on Jumala rahvad valinud kaks teed:

Esimene on surma üle mõtisklemine. Mõeldes, et nii maailm on mööduv kui ka nemad ise on ajutised külalised, kellele on antud kohustused, töötavad nad sel viisil igavese elu nimel.

Teine: Läbi paastumise, religioosete harjutuste ja askeetluse püüavad nad tappa kurjusele kamandavat hinge, ning seeläbi saada päästetuks selle ohtudest ja pimedatest emotsioonidest.

Ja sina, minu vend, kes sa oled kaotanud poole oma keha tervisest! Ilma valimata on sulle antud need kaks printsiipi, mis on lühikesed ja kerged ning toovad rõõmu. Seega hoiatab sinu olek sind maailma kaduvast olemusest ja sellest, et inimene on mööduv. Maailm ei saa sind enam lämmatada ega hoolimatus sinu silmi sulgeda. Ning kindlasti ei saa kurjusele kamandav hing petta madala himu ja loomalike ihadega kedagi, kes on pooliku inimese olekus; ta on kiiresti päästetud hinge katsumustest.

Seega, läbi saladusliku usu Jumalasse, Talle alistumise ja Talle toetumise, saab usklik kasu lühidase aja jooksul sellisest raskest haigusest nagu insult, mis sarnaneb pühakute ränkadele katsumustele. Selline ränk haigus muutub seega äärmiselt odavaks.

KAHEKÜMNE KOLMAS ABINÕU

Õnnetu haige inimene, kes sa oled üksi ja võõras! Isegi kui sinu üksindus ja eksiil koos sinu haigusega tekitaks sümpaatiat kõige karmimas südames ning meelitaks ligi lahkust ja kaastunnet, kas see võiks asendada sinu Kõige Kaastundlikumat Loojat? Sest Ta esitleb end iga Koraani suura alguses omadustega "Halastaja ja Kaastundlik" – üks sähvatus Tema kaastunnet paneb kõik emad kasvatama oma lapsi hellusega, üks avaldus Tema halastusest täidab kõik allikad maapinnal helde anniga. Igavene elu paradiisis koos kõigi selle imedega on üks avaldus Tema halastusest. Seega meelitab Teda kindlasti sulle halastavat pilku heitma sinu suhe Temaga läbi usu, Tema tunnistamise ja Tema ees härdalt palumise, sinu haigus ja eksiili üksindus, see on kõike väärt. Kuna Ta on olemas ja Ta vaatab sind, on kõik olemas sinu jaoks. Tõeliselt üksi ja

eksiilis on need, kes ei ole Temaga ühenduses läbi usu ja allumise või ei omista sellele mingit tähtsust.

KAHEKÜMNE NELJAS ABINÕU

Oh sina, kes sa hoolitsed süütute haigete laste eest, või vanurite eest, kes meenutavad süütuid lapsi! Sul on käsil tähtis tehing teispoolseusega. Seega allkirjasta see läbi oma entusiasmi ja pingutuse! Tänapäeva inimeste poolt on kindlaks tehtud, et haigused on süütutele lastele, nende õrnadele kehadele kui jumalik treening, et nad võiksid tulevikus vastu pidada maailma raskustele; lisaks tarkuse – mis vaatab vaimsesse maailma ja on elu puhastamise vahendiks – mitmetele tungivatele palvetele, mis kuuluvad lapse maisesse ellu täiskasvanute pattude lunastamise asemel, on haigused nagu süstid, mis tagavad lapse vaimse kasvamise tulevikus ja teispoolses; teened selliste haiguste eest lisanduvad vanemate heasse raamatusse, eriti ema omasse, kes kaastunde müsteeriumi läbi eelistab oma lapse tervist enda omale.

Rääkides vanurite eest hoolitsemisest, on paika seatud tõestes jutustustes ja mitmetes ajaloolistes sündmustes, et lisaks suurele

autasule toob vanurite, ja eriti vanemate, palvete vastuvõtmine ning nende südame rõõmsaks tegemine ja lojaalselt hooldamine õnne nii selles maailmas kui ka järgmises. Ja paika on seatud mitmete sündmuste põhjal, et õnnelikku last, kes allub oma vanemate eelkäijate määrustele, kohtlevad tema enda lapsed samamoodi, aga kui nurjatu laps haavab oma vanemaid, siis teda karistatakse mitmete õnnetuste näol nii selles maailmas kui ka teispooluses. Jah, islam nõuab, et ei hoolitsetaks mitte ainult oma sugulastest vanurite või süütute eest, vaid ka usklikest vanurite eest, keda kohatakse – läbi tõelise usu vennaskonna müsteeriumi – ja et hoolitsetaks kogu oma võimete piires auväärsete haigete vanurite eest, kui seda on tarvis.

KAHEKÜMNE VIIES ABINÕU

Mu haige vend! Kui sa soovid kõige tõhusamat ja nauditavamat püha ravimit, siis tugevda ja arenda oma usku! See tähendab, kasuta oma usku, seda püha ravimit, ja rohtu, mis tekib usust läbi patukahetsuse ja andestuse otsimise ning viiest igapäevasest palvest ja jumaldamisest.

Sa omad siiski haiget, ebatähtsat loomust, mis on sama suur kui see maailm, tänu

armastusele ja kiindumusele, nagu hoolimatutel on selle maailma vastu. Me oleme tõestanud mitmetes *Risale-i Nuriosades*, et usk ravib koheselt sinu tähtsusetu loomuse terveks, loomuse, mis on muljutud ja muserdatud surma ja eraldamise löökidest, ning päästab ta haavadest ja ravib ta tõeliselt terveks. Aga siinkohal katkestan arutelu, et teid mitte väsitada. Rääkides usust kui ravist - see toimib juhul, kui sa täidad oma religioosseid kohustusi nii hästi kui võimalik. Hooletus, kõlvatus, hinge ihad ja keelatud lõbustused vähendavad selle efektiivsust. Haigus kihutab hoolimatuse minema, katkestab isud, on takistuseks keelatud naudingutele – kasutage seda ära. Kasutage püha ravimit ning usu valgust läbi patukahetsuse ja andestuse otsimise ning palve ja anumise.

Taastagu Kõikvõimas Jumal sinu tervise ja muutku sinu haiguse sinu patude lunastajaks. Aamen. Aamen. Aamen.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَيْنَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا
لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَيْنَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ
رَبِّنَا بِالْحَقِّ

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ
 أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ طِبِّ الْقُلُوبِ
 وَ دَوَائِهَا وَ عَافِيَةِ الْأَبْدَانِ وَ شِفَائِهَا وَ نُورِ
 الْأَبْصَارِ وَ ضِيَائِهَا وَ عَلَى آلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ

“... ja nad ütlevad: “Kiidetud olgu Jumal, kes meid siia tõi. Meie ei oleks käinud mööda õiget teed, kui Jumal ei oleks juhtinud. Meie Isanda sõnumitoojad tulid tõega. ...”” (Koraan 7:43)

“Inglid vastasid: “Ole sa kiidetud! Meie teame ainuüksi seda, mida oled meile õpetanud. Tõesti, sina tead kõike ja oled tark.”” (Koraan 2:32)

Oh Jumal! Taga õnnistused meie prohvetile Muhammedile, meie südamete ravimile ja abinõule, meie kehade heale tervisele ja ravile, meie silmade valgusele ja kiirgusele, ning tema perele ja kaaslastele, ja taga neile rahu.

Seitsmeteistkümnes kiri

[Esimene lisa "Kahekümne viienda sähvatusel"]

Kaastundekiri lapse surma tõttu

بِسْمِهِ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

"Seitse taevavõlvi, maa ja kõik need, kes neid austavad, kiidavad teda. Ei ole midagi, mis teda kiitusega ei ülistaks, kuid teie ei mõista nende kiitmist. ..." (Koraan 17:44)

Mu kallis teispoolsuse vend, Hafiz Halid Efendi!

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ
قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

"Armulise, helde Jumala nimel!"

"... Kuuluta rõõmusõnumit kannatlikele,

kes hätta jäädes ütlevad: 'Tõesti, meie oleme Jumala omad, ja tõesti, tema juurde läheme me tagasi.'" (Koraan 2:155-6)

Mu vend, sinu lapse surm kurvastas mind,
 kuid **اَلْحُكْمُ لِلّٰهِ** “... Otsustaja on Jumal üksi, ...”

(Koraan 40:12), jumalikule määratusele alistumine ja jumalikule otsusele järele andmine on islami märgid. Andku Kõikvõimas Jumal sulle kogu kannatlikkuse ning muutku kadunu sulle abiliseks ja eestkostjaks teispooluses. Ma selgitan viies punktis sulle häid uudiseid, mis pakuvad tõelist lohutust sulle ja sinusugustele vagadele usklikele:

Esimene punkt: Fraas **وَلَدَانٌ مُّخَلَّدُونَ**

“surematud noorukid” (56:17; 76:19) tähendus Kõiktargas Koraanis on järgnev: selle fraasiga viitab värss sellele ja annab häid uudiseid, et usklige lapsed, kes surevad enne täisikka jõudmist, jäävad alatiseks kui paradiisi väärt igavesteks ja armastusväärseteks lasteks; ja nad on igavesti kestvaks õnne allikaks paradiisi minevate isade ja emade embuses; ning nad tagavad selle, et nende vanemad saavad magusaima naudingu osaliseks, laste armastuse ja kallistuste osaliseks; ja paradiisis leiduvad kõik nauditavad asjad; ja neil, kes väidavad, et paradiisis ei ole paljunemist ja seega ka laste armastamist ja kallistamist, ei ole õigus; ja usklitele on suure õnne allikaks

teadmine, et lühildase kümne aasta pikkuse armastuse asemel, mis on segatud selle maailma mure-dega, saab neile osaks miljonite aastate pikkune puhas, valutu laste armastus ja hellitamine.

Teine punkt: Ükskord saadeti vangis oleva mehe juurde tema armastusväärne laps. Õnnetu vang kannatas oma kurbuse käes, ja kuna ta ei suutnud last õnnelikuks teha, kannatas ta ka tema kurbuse tõttu. Siis saatis kaastundlik kohtunik talle teate: "Laps on tõesti sinu oma, aga ta on minu alam ja minu rahva hulka kuuluv. Ma viin ta peenesse paleesse ja hoolitsen seal tema eest." Mees nuttis ahastuses. Ta ütles: "Ma ei anna sulle oma last, ta on minu ainuke lohutus." Tema sõbrad ütlesid talle: "Sinu südamevalu on mõttetü. Kui sa haletsed last, siis tea, et ta läheb avarasse ja õnnelikku paleesse selle rämpase ja ängistava vangikongi asemel. Kui sa haletsed iseennast ja soovid seda isekatel põhjustel, siis tea, et sa kannatad suures ahastuses ja valus lapse raskuste tõttu, kui ta jääb siia, seda lisaks ebaselgele ja ajutisele kasule, mille sa omandad. Kui ta läheb sinna, saad sa mitmesuguse kasu osaliseks - kuna ta äratab kuningas haletsust ja on sulle eestkostjaks. Kuningas tahab, et sa näeksid teda, ning kindlasti ei saada ta teda vanglasse,

seega vabastab ta su ja kutsub sind paleesse ning lubab sul seal lapsega kohtuda. Aga tingimusel, et sa usaldad kuningat ja allud talle!”

Mu kallis vend, sarnaselt võrdlusele pead sa mõtlema järgnevalt – ja ka teised usklikud, juhul kui nende lapsed surevad: laps oli süütu ja tema Looja on Kõige Kaastundlikum ja Kõikhelde. Ta on võtnud teda oma ideaalsesse hiilgusesse ja armu sinu ebaküllaldase kasvatuse ja kaastunde asemel. Ta on vabastanud teda selle maailma rängast, hukatuslikust ja raskest vanglast ning saatnud teda paradiisiaedadesse. Kui suur õnn lapsele! Kui ta oleks jäänud siia maailma, siis kes teab kuidas ta oleks üleskasvanud. Seega ei haletse ma teda, ma tean, et ta on õnnega koos. Muidugi jäid mul saamata minu kasud, kuid ma ei haletse iseennast nende tõttu, ma ei ole kurb ega kahetse. Kui ta oleks jäänud siia maailma, oleks talle osaks saanud kümme aastat lapse ajutist armastust, segatud valudega. Kui ta oleks olnud õiglane ja maistes asjus andekas, oleks ta mind abistanud. Kuid surres sai temast mulle eestkostja, kes võidab mulle kümme miljonit aastat lapse armastust igaveses paradiisis ja igavesti kestva õnne. Kindlasti ei tohiks inimene, kes kaotab ebakindla kohese kasu

ning saab tuhande kindla edasilükatud kasu osaliseks, nutta ja leinata ega meeleheites karjuda.

Kolmas punkt: Surnud laps oli Kõige Kaastundlikuma Looja looming, omand, teener ja sõber kõigi oma ihuliikmetega, ta kuulus Talle ja oli oma vanemate sõber, kes oli ajutiselt nende hoolde antud. Looja muutis vanemad lapse teenriteks. Vastutasuks nende teenete eest andis Ta neile nauditava kaastunde kui kohese tasu. Nüüd, justkui halastuse ja tarkuse tingimuseks, võtab Kaastundlik Looja, kes omab lapsest üheksasada üheksakümmend üheksa osa tuhandest, lapse sinult ja lõpetab sinu teenistuse, karjuda ahastuses ja kurbuses selle ühe osa tõttu tuhande osa tõelise omaniku ees viisil, et sellest võiks välja lugeda kurtmist, ei ole sobilik usklikele; see on pigem sobilik hooletusse jäetud ja eksiteel olijatele.

Neljas punkt: Juhul kui maailm oleks igavene ja inimene jääks sinna igaveseks, ja lahkumine oleks lõputu, oleks kohutaval kurbusel ja ahastaval hädal mingisugune tähendus. Kuna see maailm on peatuspaik, siis kuhu iganes surnud laps on läinud, sinna lähed ka sina ja meie. Veelgi enam, ta ei ole ainuke, kes sureb; see on üldlevinud kiirtee.

Ja kuna eraldatus ei ole igavene, kohtud sa temaga tulevikus nii Vahepealses Riigis kui ka teispooluses. Peaksid ütlema: "Käsk on Jumalast. Tema andis ta ja Tema võttis ta ära;" ja: "Kogu kiitus olgu Jumalale igas olukorras," ning ole tänulik kannatlikult.

Viies punkt: Kaastunne, üks kõige peenemaid, ilusamaid, meelepärasemaid ja magusamaid jumaliku halastuse väljendusi, on särav eliksiir. See on palju otsesem kui kirglik armastus; see on kiire vahend ühenduseks Kõikvõimsa Jumalaga. Ajutine armastus ja maine armastus muudetakse tõeliseks armastuseks, ning Kõikvõimas Jumal leitakse kõige suuremate raskustega, aga kaastunne seob südame Temaga puhtamal, otsesemal viisil – ning ilma raskusteta. Nii isa kui ema armastavad oma last rohkem kui midagi muud siin maailmas. Kui nad on õnnelikud ja nad on tõeliselt usklikud, siis tema ära võtmine pöörab nende palge sellelt maailmalt ja nad leiavad Rikkuste Tõelise Andja. Nad ütlevad: "Maailm on mööduv ja see ei ole väärt, et oma südant sellega siduda." Nad seovad end kohaga, kuhu laps on läinud, ja saavutavad kõrge vaimse järgu. Hooletusse jäetud ja eksiteel olijad on ilma jäetud nende viie punkti headest uudistest ja õnnest. Sa näed

järgnevast, kui ränk on nende olukord: nad näevad oma ainust last surma valuhoogetes, ning kuna nende meelest on maailm igavene, oletavad nad oma järelemõtlematuse ja eksiteel olemise tõttu, et surm on olematus ja eraldumine igavene. Nad mõtlevad temast maa all hauas pehmes voodis, ning tänu oma järelemõtlematusele või eksiteel olemisele, ei tule neile mõttesegi halastusküllane paradiis ja Kõige Kaastundlikuma rikkalik taevas. Sa näed võrdlusest, millise meeleheitliku kurbuse ja mure käes nad kannatavad. Samas, usk ja islam ütlevad usklikule: Kõige Kaastundlikum Looja viib sinu lapse, kes on surma valuhoogetes, sellest madalast maailmast paradiisi. Ta teeb temast sinu eestkostja ja igavese lapse. Ära muretse, eraldatus on ajutine! Ütle:

اَلْحُكْمُ لِلّٰهِ * اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاٰجِعُوْنَ

“... Otsustaja on Jumal üksi, ...” (Koraan 40:12);
 “... meie oleme Jumala omad, ja tõesti, tema juurde läheme me tagasi.” (Koraan 2:156) ja pea sellele vastu kannatlikult.

See Igavene, Tema on see Igavene!

اَلْبَاقِي هُوَ اَلْبَاقِي

Said Nursi

TEINE SÄHVATUS

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ
 الرَّاحِمِينَ

“Armulise, helde Jumala nimel!”

“Kord hüüdis Hiib oma Isanda poole: ‘Tõesti, minu peale on tulnud tõi, kuid sina oled armulisim armuliste hulgas.’” (Koraan 21:83)

Hiibi (Ayyub Aleyhisselam^{*}) (rahu olgu temaga), kannatlikkuse meistri, palve on nii põhjalikult järele proovitud kui ka mõjuv. Värsi järgi joondudes peaksime me ütlema oma palves:

رَبِّ إِنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ
 الرَّاحِمِينَ

“Oh mu Isand ja Ülalpidaja! Tõesti on häda mind piinanud ja Sina oled halastajatest Kõige Halastajam.”

^{*} Hiibi nimi araabia keeles (tõlkija märkus)

Hiiobi¹⁰ (rahu olgu temaga) teada-tuntud loo tuum on järgnev: Olles pikka aega piinatud mitmete haavade ja paisetega, tuletas ta endale meelde hüvitist oma haiguse eest, ja pidas sellele vastu suurima kannatlikkusega. Hiljem aga, siis, kui haavadest tekkinud ussid tungisid tema südame ja keeleni, Jumala meeldetuletamise ja teadmise kohtadeni¹¹, kartis ta, et tema jumaldamise kohustus kannatab, ning ta ütles palves mitte oma mugavuse pärast, vaid Jumala kummardamise tõttu:

“Oh Isand! Häda on piinanud mind; Sinu meeldetuletamine lausumisel ja Sinu kummardamine südamega kannatab.” Kõikvõimas Jumal võttis seepeale tema rikkumatult siira, omakasupüüdmatu ja harda palve vastu kõige imelisemal viisil. Ta kinkis Hiiobile ideaalselt hea tervise ja lasi temas avalduda mitmesugusel kaastundel.¹²

Antud sähvatus koosneb viiest punktist:

¹⁰ Vaata Tabari, *Jami' al-Bayan*, xvii, 71-2; Ibn Hajar, *Fath al-Bari*, vi, 426; Ibn al-Mubarak, *al-Zuhd*, 49.

¹¹ Vaata Ibn al-Athir, *al-Kamil fi'l-Tarikh*, i, 98-100.

¹² Vaata Koraan, 21:84, 38:42-3. Lisaks, *Bukhari*, Ghusl, 20; Tawhid, 35; *Musnad*, ii, 314.

ESIMENE PUNKT

Vastavalt Hiiobi (rahu olgu temaga) välistele haavadele ja haigustele on meil vaimu ja südame sisemised haigused. Kui meie sisemine loomus pöörataks väljapoole ja väline loomus sissepoole, näeksime me välja rohkem haavatud ja haiged kui Hiiob. Sest iga meie poolt toime pandud patt ja iga mõistusesse sisenenud kahtlus tekitab haavu meie südamele ja meie vaimule.

Hiiobi (rahu olgu temaga) haavad olid sellise iseloomuga, et need ähvardasid tema lühidat maist elu, aga meie sisemised haavad ähvardavad meie lõpmatult pikka igavesti kestvat elu. Me vajame Hiiobi palvet tuhat korda enam kui ta ise. Täpselt samuti nagu tema haavadest tekkinud ussid tungisid tema südamesse ja keelde, nii tekivad ka pattudest haavad, ning nendest haavadest tekkinud ahvatlused ja kahtlused – las Jumal kaitseb meid! – tungivad meie sisemisse südamesse, usu asukohta, ning seega haavavad usku. Tungides ka keele vaimsesse rõõmu, usu tõlki, põhjustavad nad Jumala meeldetuletamisest jälestusega kõrvale hiilimist ja vähendavad selle vaikuseks.

Patt, tungides südamesse, mustab ja tumendab seda, kuni see kustutab usu

valguse.¹³ Igas patus on tee uskmatuseni. Juhul kui seda pattu ei hävitada kiirelt Jumalalt andestust paludes, kasvab see ussist maoks, kes jätab südame kallal.

Näiteks, mees, kes on salaja toime pannud häbiväärse patu, kardab häbi, mis tekib, kui teised saavad sellest teadlikuks. Seega on tal raske taluda inglite ja vaimolendite olemasolu, ning ta eitab neid pikalt, isegi kõige pisema vihje varal.

Sarnaselt ihaldab tõsise patu, pörgupiinade väärilise patu, toimepanija siiralt pörgu mitteeksisteerimist, ning mil iganes kuuleb ta pörgutule ähvardust, julgeb ta kahelda selles kerge vihje ja kahtluse varal, muidugi juhul, kui ta ei võta kätte patukahetsuse kilpi ja ei otsi andestust. Sarnaselt mõjutab ängistus seda, kes ei soorita kohustuslikke palveid ja ei täida oma kohust jumaldamisel, täpselt nii nagu tähtsusetu valitseja tühise kohustuse unarusse jätmise korral. Seega täidab tema laiskus tema kohustust, vastupidiselt Eeligaviku Valitseja korratud käskudele, see ängistab teda suurel määral, ning selle ängistuse najal ihaldab ta ja ütleb iseendale:

¹³ Vaata *Tirmidhi*, Tafsir Sura 83:1; *Ibn Maja*, Zuhd, 29; *Muwatta*, Kalam, 18; *Musnad*, ii, 297.

“Oleks see vaid nii, et ei oleks jumaldamise kohustust!” Sellest ihast kasvab iha eitada Jumalat ning kanda vaenu Tema vastu. Kui tema südamesse tuleb mõni kahtlus Jumaliku Olendi eksisteerimise kohta, kaldub ta seda omaks võtma kui põhjalikku tõendit. Hävituse lai värav avatakse tema ees. Lurjus ei tea, et kuigi läbi eitamise on ta vabastatud jumaldamise väheldasest tülist, on ta teinud iseendast läbi selle eitamise sihtmärgi miljonitele muredele, mis on palju kohutavamad. Põgenedes sääse hammustuse eest, tervitab ta mao hammustust. On mitmeid muid näiteid, millest saab aru neile kolmele viidates, et järgneva värsi

بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ

“Aga ei, vaid nende südamete üle võimutsevad nende teod.” (Koraan 83:14) mõtemuutub ilmselgeks.

TEINE PUNKT

Nagu oli äraseletatud “Kahekümne kuuendas sõnas” jumaliku ettemääratuse, tuntud ka kui saatuse, tähendusest rääkides, ei ole inimesel õigust kurta õnnetuste ja haiguste käes järgneval kolmel põhjusel:

Esimene põhjus: Kõige Kõrgem Jumal on teinud kehast rõiva, millega Ta on rõivastanud inimest kui oma kunsti manifestatsiooni. Ta on teinud inimese kui mannekeeni, kelle peal Ta lõikab, kärbib, teeb ümber ja muudab keha rüüd, seega näidates oma nimele erisuse väljendumist. Just nagu nimi Ravija teeb vajalikuks selle, et haigused eksisteerivad, vajab nimi Toitja nälja eksisteerimist. Ja nii edasi.

مَالِكُ الْمُلْكِ يَتَصَرَّفُ فِي مُلْكِهِ كَيْفَ يَشَاءُ

Kõikide Valduste Isand käsutab oma valdusi nii kuidas Ta heaks peab.

Teine põhjus: Elu puhastatakse¹⁴, täiustatakse, tugevdatakse ja arendatakse läbi õnnetuste ja haiguste; selleks, et see annaks tulemusi, saavutaks täiuslikkust ja täidaks oma eesmärgi.¹⁵ Üksluiselt juhitud elu kerguse ja mugavuse kušetil ei meenutata eriti olemise puhast headust, vaid hoopiski olematuse kurjust; tegelikult kallutab see selles suunas.

¹⁴ Vaata *Muslim*, Birr, 52; Abu Da'ud, Jana'iz, 1; al-Hakim, al-Mustadrak, i, 1500.

¹⁵ Vaata *Bukhari*, Marda, 1; *Muslim*, Birr, 52; *Tirmidhi*, Zuhd, 57; *Muwatta*, Jana'iz, 40.

Kolmas põhjus: See maine kuningriik on testimise väli, teenimise eluase. See ei ole naudingute, hüvituste ja tasumiste koht. Võttes arvesse, et see on teenimise eluase ja jumaldamise koht, on haigused ja õnnetused – juhul kui need ei mõjuta usku ja neile peetakse kannatlikult vastu¹⁶ – täielikult kooskõlas teenimise ja jumaldamisega ning isegi tugevdavad seda. Kuna need muudavad tunni aja pikkuse jumaldamise päeva pikkuse vääriliseks¹⁷, peaks kurtmise asemel selle eest tänulik olema.

Jumala kummardamine koosneb tegelikult kahest poolest, positiivsest ja negatiivsest. See, mida mõeldakse positiivse all, on ilmselge. Negatiivne Jumala kummardamine on see kui õnnetusest või haigusest mõjutatu tajub oma nõrkust ja abitust ning, pöördudes oma Kaastundliku Isanda poole, otsib päästet Temas, mõtiskleb Tema üle, palub Teda ja seega pakub puhast Jumala-kummardamist, mida mitte mingisugune silmakirjalikkus ei suuda läbistada. Kui ta peab kannatlikult vastu, mõtleb hädaga kaasnevale tasule ja on tänulik, siis iga möödunud tund läheb arvesse kui Jumala kummardamisel veedetud

¹⁶ Vaata *Tirmidhi*, Da'wat, 79; *Nasa'i*, *al-Sunan al-Kubra*, vi, 106.

¹⁷ Vaata *Darimi*, *Riqaq*, 56; *Musnad*, ii, 159, 194, 198; iii, 148, 238, 258.

päev. Tema lühildane elu muutub väga pikaks. On juhtumeid, kus isegi üksainus minut läheb arvesse kui terve päeva pikkune Jumala-kummardamine.

Ma olin ükskord äärmiselt ärevil hirmuäratava haiguse tõttu, mis tabas minu venda teispoolduses, Muhajir Hafiz Ahmedi¹⁸. Kuid siis tuli minu südamesse hoiatus: "Õnnitle teda!" Iga tema poolt veedetud minut läheb arvesse kui terve päeva pikkune Jumala kummardamine. Igal juhul pidas ta oma haigusele vastu kannatlikult ja tänulikult.

KOLMAS PUNKT

Nagu me oleme juba ühes või kahes "Sõnas" välja toonud – mil iganes keegi mõtleb oma möödunud elule, ütleb ta oma südames või suuga kas "Aeh!" või "Oeh!" See tähendab, et ta kas väljendab kahetsust

¹⁸Muhajir Hafiz Ahmed oli kaupmees Barlas (Bediuzzamani eksiili koht aastatel 1926-1934, väike küla Isparta provintsis Edela-Türgis, *tõlkija märkus*) ja ühtede esimeste *Risale-i Nur'i* õpilaste hulgas. Bediuzzaman peatus Barlasse saabudes tema külalistemajas 1926 aasta varakevadel ning ta abistas Bediuzzamani kaheksa ja poole aasta jooksul, mil ta püsis Barlas.

või ütleb “Jumal olgu tänatud ja kiidetud!” Kahetsus on inspireeritud eelnevate naudingute lakkamisest ja nendest eraldumisest tingitud valust. Sest naudingute lakkamine on valu iseeneses. Vahetevahel võib hetkeline nauding põhjustada igavesti kestva valu. Selle peale mõtlemine on nagu haava lahti lõikamine, põhjustades kahetsuseväljapurskamist.

Seevastu minevikus kogetud hetkeliste valude lõppemisest tingitud vaimne nauding paneb inimese hüüdma: “Tänud ja kiitused olgu Jumalale!” Lisaks antud kaasasündinud kalduvusele, lisaks kannatlikusele, peaks inimene, kui ta mõtleb õnnetusest tingitud hüvitusele ja teispooluses ootavale tasule, kui ta saab aru, et tema lühikene elu läheb tänu õnnetusele kirja kui pikk, olema ka tänulik. Ta peaks ütlema: “Jumal olgu kiidetud igasuguse oleku eest peale uskmatus ja eksitee.”¹⁹

Sageli öeldakse, et õnnetus on pikaajaline. Seda see tõesti on, kuid mitte seetõttu, et see on tülikas ja masendav, nagu inimesed tavaliselt arvavad, vaid pigem seetõttu, et see annab elutähtsaid tulemusi, täpselt nagu pikk elu.

¹⁹ Vaata *Tirmidhi*, *Da'wat*, 45; *Ibn Maja*, *Muqaddima*, 23; *Du'a*, 2.

NELJAS PUNKT

“Kahekümne esimese sõna” esimeses peatükis sai äraseletatud, et Kõikvõimsa Jumala poolt inimesele antud võime pidada kannatlikult vastu on vastavuses iga õnnetusega, juhul kui seda ei raisata alusetule hirmule. Kuid läbi pettekujutelmade ülekaalu on inimene hooletu ja kujutab mööduvat elu ette kui igavest, ta raiskab oma võimet pidada vastu minevikule ja tulevikule. Tema vastupidavus ei ole võrdne oleviku õnnetusjuhtumitega, ning ta asub kurtma. See oleks umbes nii nagu – Jumal hoidku! – kurdaks ta inimestele Kõikvõimsa Jumala üle. Ta kurdab kõige ebaõiglasemal ja isegi pöörasel viisil, ja näitab välja omaenda kannatamatust.

Juhul kui möödunud päev oli õnnetu, on nüüdseks ahastus kadunud ja ainult rahulikkus jääb alles; valu on kadunud ja selle lakkamisest tekkinud nauding jääb alles; mure on kadunud ja hüvitus jääb alles. Seega ei tohiks kurta, vaid tuleks olla tänulik rõõmu eest. Õnnetust ei tohiks pahaks panna, vaid hoopiski armastada. Mööduv elu läheb kirja kui igavene ja õnnistatud elu tänu õnnetusele. Oma kujutlusvõimega möödunud valudele

mõelda, ning seejärel raisata osa oma kannatlikusest, on hullumeelsus.

Rääkides tulevastest päevadest – kuna need ei ole veel saabunud, siis mõelda haigustele ja õnnetustele, mis nende ajal võivad juhtuda, ning väljendada kannatamatust, on samuti rumalus. Õelda iseendale: “Homme või päev peale homset olen ma näljane ja janune”, ning täna pidevalt vett juua ja leiba süüa, on puhas hullumeelsus. Sarnaselt, mõelda tulevastele, aga praegu olematutele õnnetustele ja haigustele, neid juba kannatada, näidata kannatamatust ja rõhuda iseennast ilma igasuguse sunduseta, on selline lollus, et see ei ole enam haletsuse ja kaastunde vääriline.

Lühidalt, nagu tänulikkus tõstab jumalikku autasu, nii tõstab kurtmine halba õnne ning võtab ära kõik põhjused kaastundeks.

Teise Maailmasõja ajal tabas õnnistatud inimest Erzurumis kohutav haigus. Ma läksin teda külastama ja ta ütles mulle kibedalt kurtes: “Ma ei ole saanud oma pead padjale asetada ja magada juba sada ööd.” Ma olin väga kurb. Äkitselt tabas mind mõte ja ma ütlesin:

“Vend, sada raskelt veedetud päeva on nüüd täpselt nagu sada õnnelikku päeva. Ära

mõtles neile ega kurda; pigem mõtles neile ja ole tänulik. Rääkides tulevastest päevadest, kuna need ei ole veel saabunud, usalda end oma Kaastundliku ja Halastava Isanda kätte. Ära nuta enne peksmist, ära karda midagi, ära anna olematusele olemise varjundit. Mõtles käesolevale tunnile; sinu võime kannatlikult vastu pidada on piisav selleks tunniks. Ära käitu nagu hullunud väepealik, kes ootab abivägesid paremale tiivale ja deserteeruvaid vaenlase vägesid vasakule, ning seetõttu asub oma keskmisi vägesi hajutama vasakule ja paremale, enne kui vastane kohtub temaga paremal tiival. Vastane hävitab seejärel tema nõrgaks jäetud keskmise leeri, kasutades vähimat jõudu. Vend, ära ole nagu tema. Mobiliseeri kogu oma jõud käesolevale tunnile ja mõtles jumalikule halastusele, tasule teispoolduses, kuidas sinu lühildane ja mööduv elu muudetakse ümber pikka ja igavesse vormi. Kibedalt kurtmise asemel ole rõõmsalt tänulik.”

Kergendatult lausus ta: “Jumal olgu kiidetud ja tänatud, minu haigus on nüüd kümnendik sellest, mis see oli enne.”

VIIES PUNKT, mis koosneb kolmest asjaolust

Esimene asjaolu: Tõeline ja kahjulik õnnetus on see, mis mõjutab usku. Juhul kui tegemist on usuga seotud küsimustega, peaks õnnetuse eest otsima kõigil aegadel päästet jumalikust kohtust ning härdasti paluma abi.²⁰ Aga õnnetused, mis ei mõjuta usku, ei ole tegelikkuses õnnetused. Mõned neist on hoiatused Kõige Halastavamalt. Kui karjus viskab kivi oma kellegi teise karjamaale eksinud lammaste pihta, mõistavad need, et kivi oli mõeldud kui hoiatus, et päästa neid eluohtlikust tegevusest; tänulikult pöörduvad nad tagasi.²¹ Samamoodi on mitmeid silmnähtavaid õnnetusi, mis on jumalikud hoiatused ja manitsused, teised kujutavad endast patukahetsust;²² ja teised jällegi hajutavad inimese unarusse jäetud olekut, tuletavad talle meelde tema inimlikku abitust ja nõrkust, tagades talle sellega teatud rahu viisi. Rääkides ühest õnnetuse variandist, haigusest, ei ole see üldsegi õnnetus, nagu on juba öeldud, vaid pigem Jumala heategu ja

²⁰ Vaata *Tirmidhi*, Da'wat, 79; Nasa'i, *al-Sunan al-Kubra*, vi, 106

²¹ Vaata *Bukhari*, Iman, 39; *Buyu'*, 2; *Muslim*, *Musaqat*, 107; *Abu Nu'aym*, *Hilyat al-Awliya'*, i, 11.

²² Vaata *Tirmidhi*, *Tafsir Sura 4:24*; *Musnad*, ii, 303, 335, 402.

viis puhastumiseks.²³ On olemas traditsioon, mis ütleb: "Nagu valmis viljad kukuvad puult selle raputamisel, nii kukuvad patud tänu palavikulisele rappumisele."²⁴ Hiib (rahu olgu temaga) ei palvetanud oma palves hinge mugavuse eest, vaid pigem otsis ravi Jumala kummardamise eesmärgil, kui haigus takistas tal keelega Jumalat meeldetuletamast ja südamega Jumala üle mõtisklemast. Ka meie peaksime palvetamisel oma esmaseks eesmärgiks seadma sisemuse ja patustamisest tekkivate vaimsete haavade ravimise. Rääkides füüsilistest haigustest, võime otsida päästet neist, kui need takistavad meid Jumala kummardamisel. Kuid me peaksime otsima päästet alandlikul ja härdal viisil, mitte rahulolematult ja kaeblikult. Kui me usume Jumalasse kui meie Issandasse ja Ülal Pidajasse, siis peame me vastu võtma kõike, mis Ta annab meile oma Isanda võimekuses. Ohkida ja kurta viisil, mis viitab jumaliku ettemääratuse ja määruste pahakspanemist, on jumaliku ettemääratuse kritiseerimine, tasandatud süüdistus Jumala kaastunde vastu. Jumaliku ettemääratuse kritiseeri

²³ Vaata *Muslim*, *Birr*, 52; *Abu Da'ud*, *Jana'iz*, 1; *al-Daylami*, *al-Musnad*, i, 123; *al-Hakim al-Tirmidhi*, *Nawadir al-Usul*, i, 286

²⁴ *Bukhari*, *Marda*, 3, 13, 16; *Muslim*, *Birr*, 45; *Ibn Maja*, *Adab*, 56; *Darimi*, *Riqaq*, 57; *Musnad*, i, 381, 441, 455; iii, 152.

lööb oma pead vastu alasit ning murrab selle. Kes iganes süüdistab Jumala halastust, jääb lõppude lõpuks sellest ilma. Katkise käe kasutamine kättemaksu nõutamisel põhjustab ainult rohkem kahju sellele käele. Samuti halvendab õnnetusest mõjutatud mees, kes vastab sellele rahulolematu kurtmise ja ärevusega, ainult oma õnnetust.

Teine asjaolu: Füüsilised õnnetused kasvavad, kui neid nähakse suurena, ning kahanevad, kui neid nähakse väiksena. Näiteks, unenägu siseneb öösel kellegi nägemusse. Kui sellele pööratakse tähelepanu, siis paisub see üles ja kasvab; kui ei pöörata, siis see kaob. Samuti juhtub, kui püütakse mesilaste parve eemale peletada, nad muutuvad agressiivsemaks; samas kui neile ei pöörata tähelepanu, siis nad lendavad minema. Seega, kui keegi peab füüsilisi õnnetusi tähtsateks, siis need kasvavad, ning seetõttu läbib ärevus keha ja ründab juuretasandil, südames. Tulemuseks on seejärel sisemine piin, mille najal väline õnnetus asub ennast jäädavalt kinnitama. Aga kui ärevus on eemaldatud jumaliku määratusega, rahulolemisega ja Jumala peale lootmisega, siis füüsiline õnnetus hakkab järk-järgult vähenema, kuivab ära ja kaob, täpselt nagu puu, mille juured on läbi

lõigatud. Ma kirjutasin ükskord järgnevad värsid, et kirjeldada seda tõde:

*Ära hala õnnetuses, sa armetu, tule usalda
Jumalat!*

*Sest tea, et halamine võimendab õnnetust ja on
suur viga.*

*Leia õnnetuste Saatja ja tea, et see on kingitus
kingituses, ja nauding.*

*Seega jäta halamine ja ole tänulik; nagu ööbik
naerata läbi oma pisarate!*

*Kui sa Teda ei leia, tea, et maailm on ainult valu
valu sees, mööduv ja kaduv.*

*Seega miks itkeda väikse õnnetuse tõttu, kui sinu
kohal on maailmatäis kurbust? Tule, usalda
Jumalat!*

*Usalda Jumalat! Naera õnnetusele näkku ja ka see
hakkab naerma.*

*Kui see naerab, kaob see ära; see muudetakse
ümber ja muundatakse.*

Kui kahevõitluses üks naeratab kohutavale vaenlase, muudetakse tema vean lepituseks; tema vaenulikkusest saab puhtalt nali, see tõmbub kokku ja kaob. Kui keegi seisab vastamisi õnnetusega, jäädes lootma Jumala peale, on tulemus samasugune.

Kolmas asjaolu: Igal ajastul on omad tunnusjooned.²⁵ Antud hooletuse ajastul on õnnetus muutnud oma kuju. Teatud ajastutel ja teatud inimestele ei ole õnnetus tegelikkuses õnnetus, vaid pigem jumalik heategu. Kuna ma pean antud ajastul haiguse all kannatajaid õnnelikeks – tingimusel, et nende haigus ei mõjuta nende usku – ei pea ma vajalikuks vastanduda haigusele ja õnnetustele ega haletseda sellest mõjutatuid. Mil iganes ma kohtan haiguse käes kannatavaid noori, leian ma, et nad on oma kaaslastest palju enam huvitatud oma religioossetest kohustustest ja teispoolisusest. Sellest järeldan ma, et neile inimestele ei ole haigus õnnetuseks, vaid pigem autasu Jumalalt. On tõsi, et haigus põhjustab talle ängistust selles lühildases, mööduvas maises elus, kuid see on kasulik tema igavikulisele elule. Seda peaks pidama üheks Jumala kummardamise viisiks. Kui ta oleks terve, ei saaks ta püsida selles olekus, kus ta oli haigena, ja langeks nooruse tormakuse ja ajastu priiskava loomuse tõttu liiderlikusesse.

²⁵Vaata Bayhaqi, *Shu'ab al-Iman*, iv, 263; Khatib al-Baghdadi, *al-Jami' li-Akhlaq al-Rawi wa Adab al-Sami*, i, 212, 407.

JÄRELDUS

Kõikvõimas Jumal on selleks, et näidata oma lõputut võimu ja piiritut halastust, teinud inimese loomupäraseks tunnuseks lõputu väetisuse ja piiritu tahtmise. Lisaks sellele on Ta oma nimede lõputute ilustuste näitamiseks loonud inimese kui masina, mis on võimeline kogema nii piiritult erinevaid valu variante kui ka lõputult erinevaid naudingu variante. Selle inimmasina sees on sadu instrumente, igal neist on omad erinevad valud ja mõnud, erinevad kohustused ja tasud. Lihtsustatult öeldes on kõik jumalikud nimed avaldatud nii makroantroposes, milleks on maailm, kui ka mikrokosmoses, milleks on inimene. Kasutoovad asjaolud nagu hea tervis, heaolu ja naudingud, panevad inimese tänama ja ajendavad inimmasinat teostama oma funktsioone mitmetes asjades, ning seega saab inimesest vabrik, mis toodab tänulikkust. Sarnaselt tänu halvale õnnele, haigusele, valule ja teistele liikumist esile kutsuvatele ettenägematutele asjaoludele, pannakse liikuma ja pöörlema teised inimmasina hammasrattad. Inimloomusele omases nõrkuse, hädisuse ja vaesuse

kaevanduses alustatakse töid. See põhjustab inimeses seisundi, tänu millele ta alustab pääste ja abi otsimist mitte ainult ühe suuga, vaid kõigi oma ihuliikmete suudega. Seega tänu neile ettenägematutele asjaoludele saab inimesest liikuv pliiats, mis sisaldab tuhandeid erinevaid pliiatseid. Ta kirjutab oma elu leheküljele või Võrdkujude Maaailma Tahvlile oma olemasolu määratud kulu; ta esitleb jumalike nimede avaldumist ja saab ise Jumala hiilguse ülistuseks, täites seega oma olemuse kohustused.

Kolmas lisa "Kahekümne viiendale sähvatusele."

KÕIGE VÄÄRTUSLIKUM TEENISTUS ELULE

[Kiri, mis kirjutati arstile, kes tundis suurt igatsust
Risale-i Nur'i traktaatide järele ning kes ärkas tänu
nende uurimisele.]

Tervitused, oh õnnelik arst, kes sa diagnoosisid omaenda haiguse! Minu tõeline ja kallid sõber!

Vaimne ärkamine, millele viitab sinu entusiastlik kiri, väärib õnnitlemist. Sa peaksid teadma, et olemistest kõige väärtuslikum on elu. Ja kohustustest kõige väärtuslikum on teenistus elule. Ja kõige väärtuslikumad teenistustest elule on püüded muuta möödunud elu igavesti kestvaks eluks. Rääkides selle elu väärtusest ja tähtsusest, peitub see selles, et see elu on seemneks, allikaks ja lätteks igavesele elule. Kuid mitte nii, et kitsendada nägemisvõimet sellele põgusale elule viisil, mis mürgitaks ja hävitaks igavese elu; see on hullumeelsus, nagu hetkelise äikese välgatuse eelistamine igavesele päikesele.

Tõe vaates on kõige haigemad materialistid ja hoolimatud arstid. Kui nad ainult võtaksid usu ravimit, mis on nagu vastumürk, Koraani

pühast apteegist, raviksid nad nii enda haigusi kui ka inimkonna haavu. Jumala tahtel seob sinu ärkamine sinu haavad ja teeb sinust ravimi teiste arstide haigustele.

Lisaks peaksid sa teadma, et vahetevahel on meeleheitel ja lootusetult haige inimese lohutamine tõhusam kui tuhat ravimit. Aga Looduse sohu vajunud arst lisab ainult kihi pimedust sellise õnnetu haige inimese rängale meeleheitele. Jumala tahtel, sinu ärkamine teeb sinust tohtri, kes on sellistele õnnetutele inimestele lohutuseks ja valguse levitajaks.

Sa peaksid teadma, et elu on lühike ja tööd on palju. Ma tahaks teada, kui palju ebavajalike, kasutuid, tähtsusetuid asju, elutuid nagu suured kuhjad kuiva villa, oleksid sa leidnud oma teadmiste hulgast, kui sa oleksid uurinud oma pead, nagu mina tegin. Sest ma uurisin oma pead ja leidsin mitmeid ebavajalikke asju. Ja seega on tarvis leida viis, kuidas muuta teaduslik informatsioon ja filosoofilised teadmised kasulikeks, valgustuslikeks ja vaimseteks. Ka sina peaksid paluma Kõikvõimsalt Jumalalt ärkamist, et sa saaksid oma mõtte muuta mõtteks Kõiktarga ja Hiilgava pärast; et sa saaksid selle kuiva villa põlema süüdata ja

valgustada seda, ja et sinu ebavajalikud teaduslikud teadmised saaksid väärtuslikuks Jumala teadmisteks.

Pealegi, kuna "Sõnad" saavad rääkida sinu teadvusega, on iga nende sõna kiri sulle mitte minult endalt, vaid minult kui Koraani sõnumitoojalt. Ja oletage, et iga neist on retsept Koraani pühast apteegist. Ja minu eemalolekul avaneb läbi nende seltsluse ja jutuaajamiste sfäär, justkui oleksin ma ise kohal.

Bediuzzaman Said Nursi

SISUKORD

Kahekümne viies sähvatus.....	5
<i>Antud traktaat koosneb kahekümne viiest abinõust. See kirjutati kui salv, kui lohutus ja ettekirjutus haigestunutele, ning selleks, et neid külastada ja neile kiiret paranemist soovida.</i>	
Seitsmeteistkümnes kiri	49
<i>Kaastundekiri lapse surma tõttu</i>	
Teine sähvatus.....	56
<i>“Kord hüüdis Hiib oma Isanda poole: 'Tõesti, minu peale on tulnud tõbi, kuid sina oled armulisin armuliste hulgas.’“</i>	
Kõige väärtuslikum teenistus elule	75
<i>Kiri, mis kirjutati arstile, kes tundis suurt igatsust Risale-i Nur'i traktaatide järele ning kes ärkas tänu nende uurimisele.</i>	

